

3. Závěr

Výsledky kulturních odvětví dosažené v roce 2021 naznačují, že **návrat hospodaření oblasti kultury k úrovni dosažené před pandemií covidu-19 nebude snadný ani rychlý.**

V porovnání s předcházejícím rokem 2020 se zvýšil celkový objem finančních zdrojů vstupujících do kultury (o 8,6 %), zejména pak těch, které pocházely od podniků (o 10,7 %) a ze sektoru domácností (o více než 9,9 %). V této souvislosti se zvýšily také ukazatele návštěvnosti kulturních zařízení (o téměř 5,8 %), inkasovaného vstupného (o 9,3 %) a tržeb za vlastní výkony (o 16 %). Celkové výnosy se zvýšily o 13,6 %, zatímco náklady o 14,5 % a dosažený hospodářský výsledek vzrostl o necelá 3,2 % (o téměř 646 mil. Kč). V důsledku vyššího nárůstu tržeb za vlastní výkony v porovnání s celkovými výdaji se zvýšil stupeň soběstačnosti, který odpovídá relaci mezi tržbami za vlastní výkony a celkovými výdaji (z 87,5 % na 88,7 %). Naopak poklesla celková zisková marže odrážející vztah mezi čistým ziskem a tržbami za vlastní výkony (z 8,4 % na 7,5 %). Co se sektorového pohledu týče, zvýšení stupně soběstačnosti se týkalo všech sektorů s výjimkou audiovizuálního a mediálního. Pokles ziskové marže postihl všechny sektory s výjimkou sektoru kreativního.

Z významných hospodářských ukazatelů je namísto uvést také mírné meziroční zvýšení investičních výdajů (o více než 1,1 mld. Kč, tj. o 7,8 %).

Porovnání dosažené úrovně základních ukazatelů v roce 2021 s obdobím před pandemií ukazuje, že velká část jich zůstala pod úrovní roku 2019. Mezi ně patří např. počet zaměstnanců i dobrovolníků, výše ostatních osobních nákladů, investic a v neposlední řadě návštěvnost.

V porovnání s rokem 2020 se v roce 2021 zvýšila úroveň makroekonomických ukazatelů. O více než 13 % stoupla celková produkce, o téměř 12 % mezispotřeba a o necelých 15 % hrubá přidaná hodnota. HDP vytvořený v kultuře se zvýšil o 19,6 % a podíl kultury na celostátním HDP vzrostl z 1,47 % na 1,65 %.

Příznivě se meziročně vyvíjel ukazatel průměrných mezd. V podmínkách zvýšeného přepočteného počtu zaměstnanců (o 3,4 %) došlo k meziročnímu nárůstu nominální průměrné mzdy o 4,2 %, reálné o 0,4 %. Výše průměrné mzdy v kultuře však za celostátní průměrnou mzdou stále zaostává (v roce 2021 o 4,8 %).

Z ostatních ukazatelů hospodaření je ve sledovaném roce třeba upozornit na záporné saldo zahraničního obchodu ve výši 6,8 mld. Kč. V rámci jednotlivých kulturních oblastí zaznamenaly pokles hospodářských výsledků periodický a neperiodický tisk i audiovizuální a interaktivní média. Naopak výsledek hospodaření v oblasti architektury a především reklamy – s příjmem 90,4 mld. Kč – meziročně vzrostl.

S hodnocením výsledků roku 2021 tj. druhého roku pandemie, vzniká nesnadná otázka týkající se rozsahu jejího ekonomického dopadu na kulturu. V porovnání s předcházejícím rokem sice došlo k mírnému zlepšení hospodářských výsledků, lze však oprávněně předpokládat, že byly také nepříznivě ovlivněny průběhem pandemie a s ní souvisejících opatření. Zřejmě proto bude namísto porovnávat výsledky roku 2021 s předpandemickým obdobím 2019 a zjištěné ztráty přičítat ke ztrátám roku 2020.

V zásadě **lze rozlišovat tři druhy či úrovně hospodářských ztrát.** Jsou to ztráty **makroekonomické, mikroekonomické a individuální.** První představují dopady, které lze vyčíslit v poklesu HDP, druhé souvisí se ztrátami v hospodaření na podnikové úrovni a poslední se ztrátami, které postihují jednotlivce působící v ekonomice (zaměstnance, zaměstnavatele apod.).

Dopady pandemie do makroekonomických ukazatelů kultury jako celku se projeví jen v roce 2020, kdy meziročně poklesl HDP vytvořený v kultuře o více než 9 mld. Kč.

Jinak tomu bylo v případě kulturního dědictví a scénického umění. Makroekonomickou ztrátu dvou let pandemie lze v tomto případě v hrubé přidané hodnotě vyčíslit na téměř 1 mld. Kč (z toho připadá zhruba 950 mil. Kč na scénické umění).

Velmi výrazné byly **dopady pandemie do mikroekonomické (podnikové) úrovně hospodaření**, ve které mají i ostatní druhy ekonomických ztrát svůj počátek. Zasáhly tradiční kulturu, jmenovitě **kulturní dědictví a scénické umění**. Pokud bychom vyjádřili celkový finanční dopad pandemie v těchto oblastech všestranným ukazatelem vytvořeného hospodářského výsledku (zisk, ztráta), tak se ukáže, že na rozdíl od 374,9 mil. Kč zisku v roce 2019 byla o rok později dosažená ztráta ve výši 330,8 mil. Kč. Zároveň v roce 2020 směřovalo do kulturního dědictví a scénického umění více provozních dotací (o 1,7 mld. Kč). Pokud odhlédneme od částek dotací, byl takto „očistěný“ hospodářský výsledek v roce 2020 o 2,37 mld. Kč nižší než v roce předcházejícím. **Tato částka představuje (za jinak nezměněných okolností) skutečný ekonomický dopad v prvním roce pandemie**, který byl ze 72 % kompenzován uvedeným meziročním zvýšením provozních dotací (o 1,7 mld. Kč). Nicméně nepokrytá část zmíněného negativního vlivu pandemie představovala v roce 2020 zhruba 670 mil. Kč.

V roce 2021 se v uvedených dvou oblastech ztráta prohloubila na více než 424 mil. Kč a „očistěný“ hospodářský výsledek byl o 1,4 mld. Kč nižší než v roce 2020 a o více než 3,7 mld. Kč nižší než v roce 2019. Lze proto říci, že tato **částka, tj. 3 766 mil. Kč, představuje skutečný ekonomický dopad dvou let pandemie na hospodaření kulturních institucí v oblasti kulturního dědictví a scénického umění**.

Ekonomické výsledky kultury jako celku však bývají ovlivněny zejména vývojem v její tržně orientované části, která svou vahou značně převyšuje netržně orientovanou část (např. na hrubé přidané hodnotě podílem přesahujícím 70 %). Lze říci, že **převážně tržně orientovaná část kultury (do které lze zařadit i oblast výtvarného umění) nebyla ztíženými podmínkami hospodaření vyvolanými pandemií zasažena**. Pokud i v jejím případě vyjdeme z výsledku hospodaření a odhlédneme od částek dotací provozního charakteru, zjistíme, že její hospodářský výsledek v roce 2021 byl o 4,8 mld. Kč vyšší než v roce 2019 a o téměř 0,5 mld. Kč vyšší než v roce 2020.

Konečně stejným propočtem uvedených hodnot **za kulturu jako celek** dojdeme k závěru, že **k negativnímu dopadu pandemie do hospodářského výsledku nedošlo**. Ten byl v roce 2020 téměř o 2 mld. vyšší než v roce 2019, v roce 2021 sice o 931 mil. Kč poklesl, stále však převyšoval úroveň roku 2019 (o 1,042 mld. Kč).

Rozsah individuálních ztrát lze do značné míry posoudit z vývoje průměrných mezd, ostatních osobních nákladů, honorářů a (smíšených) příjmů podnikatelů v postižené tradiční kultuře v letech 2020 a 2021.

Zatímco v kultuře v roce 2019 vzrostla nominální měsíční průměrná mzda meziročně o téměř 10,8 % (reálně o 7,8 %), tak v roce 2020 to bylo o 5,5 % (reálně o 2,2 %) a v roce 2021 o 4,2 % (reálně jen o 0,4 %). V tomto roce dosahovala jen do úrovně 95,2 % celostátní průměrné mzdy.

Také v souboru pandemií nejvíce postižených poskytovatelů kulturních služeb (památky, muzea, divadla, kulturní domy a hudební tělesa) **byl mzdový vývoj mírně příznivý**. V roce 2020 vzrostla průměrná mzda v těchto organizacích meziročně ještě více než v celé oblasti kultury, a to o 6,7 %, v roce 2021 už jen o 0,8 %.

Ostatní osobní náklady – vyplácené v kultuře na základě dohod o pracovní činnosti a provedení práce – však v roce 2020 poklesly o 369,6 mil. Kč, tj. zhruba o 12 %, v roce 2021 o 3,6 % vzrostly, **zůstaly však o 271,8 mil. Kč pod úrovní roku 2019**.

Ještě **nepříznivější vývoj postihl honoráře účinkujících a autorů ve scénickém umění** (divadla, festivaly, hudební tělesa) a také pracovníků ve **vydavatelských činnostech**. V porovnání s rokem 2019 poklesly do roku 2021 vyplácené částky honorářů ve scénickém umění o 586,1 mil. Kč a ve vydavatelských činnostech o 438,7 mil. Kč. V relativním vyjádření se tak **objem vyplacených ostatních osobních nákladů v kultuře v roce 2021 snížil téměř o 9 % a vyplacených honorářů o 20 %** v porovnání s rokem 2019.

Jak je z výše uvedeného patrné, pracovníci odměňovaní v rámci ostatních osobních nákladů a honorářů byli – na rozdíl od zaměstnanců – dopady pandemie zasaženi mnohem výrazněji.

Finanční a jiné ekonomické ztráty lze považovat za ztráty přímé a více či méně vyčíslitelné. **Kultura však utrpěla i další, nepřímé a nemateriální ztráty, které se mohou v budoucnu ukázat jako závažnější.** Mezi ně patří zejména ztráta kontaktů s publikem, ale i kontinuity kulturních aktivit, snížení motivace umělců a tvůrců, oslabení tradic a jiné.

